קנז: מי שמת פרק תשיעי בבא בתרא

עין משפט נר מצוה

קנה א מיי׳ פכ״ג מהל׳ מלוה ולוה הל׳ ז סמג עשין נד עוש״ע ח״מ סי׳ מג סעיף ז:
קנו ב מיי׳ שם הל׳ כ עוש״ע שם סעי׳ (יב) יג:
קנז ג מיי׳ שם פ״ח הל׳ ז סמג עשין נד עוש״ע ח״מ סי׳ קיב סעיף ד וסי׳ קיג סעיף ז:
קנח ד מיי׳ שם פ״ב הל׳ ד ופכ״ה הל׳ ז סמג שם עוש״ע ח״מ סי׳ קד סעיף ו:
קנט ה ו מיי׳ שם פכ״ה הלכה ז סמג עשין נד עוש״ע ח״מ סי׳ קטו סעיף ח:

רבינו גרשום

לוואה אבל דאיקני לא: אלא הא מני. מתני׳ דמשמ׳ דאיקני קנה בעל חוב ומצוה דפרוע חובת אבירה; מאיר היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. כי תיבעי ליך אליבא דרבנן דאיקני קנה והוריש אי משתעבד אי לא: המוקדמין. שנכתבו אדם הלוואה; פסולין. דאתי למיטרף לקוחות שלא כדין; והמאוחרין כשרין. ואמאי כשרין הואיל דאיקני קנה ומכר לא משתעבד הא נפיק מיניה חורבא דאתי למיטרף לקוחות שלא כדין כגון שאם לוה דיימנו בניסן וקנה נכסים באייר וכתב לו שטר בסיון וכתב לו דאיקני ומכר בתמוז אותן נכסין שקנה באייר אחר שלוה ויצויא זה את שטרו שנכתב בסיון לוה פלוני לפלוני ואמר שאותן נכסים שקנה באייר קודם הלוואה קנאם ומשתעבד לו ואינו כן ואתי למיטרף שקנו נכסים שלא כדין אם כן אמאי מאוחרין כשרין אלא לאו ש״מ דמשו״ה כשרין דאיקני וקנה ומכר ומשתעבד והשתא לא טריף לקוחות שלא כדין דמשתעבד ודתפשוט לך אליבא דרבנן דהכא דאיקני קנה ומכר ומשתעבד. לעולם מהכא לא תפשוט לרבנן לעולם קסברי דקנה ומכר לא משתעבד ומעמא מאי המאוחרין כשרין דמשתעבד הא מני ר׳ מאיר היא: ת״ש. דתנן בפס׳ ניסין אין מוציאין לוה פלוני לפלוני ושבח קרקעות לתמוז אשה וכתובות מנכסים משועבדין פני תיקון העולם. ואמר׳ שבח קרקעות כיצד. הרי מכר שדהו לחבירו והשביחה בא בעל חוב של מוכר וטרפה מן הלקוחות עם השבח מפני שהיתה משועבדת לו; כשהוא גבה. הלוקח מן המוכר; גובה את הקרן מנכסים משועבדים. אי שכתב לו אחריות השדה נה שמכר לו; ושבח גובה נכסים בני חורין. האי שבח דקרקע משועבדת למלוה דמי שלוה השביחו ליה וטריף ליה לוה; ואי ס״ד דאיקני כו׳ יאל דלא משתעבד בעל חוב אמאי גובה שבח. והא דאיקני היא דבשלוה הימנו אכתי הא הוה האי קרקע משובחת ומאי גובה. אלא ש״מ דאיקני נה ומכר משתעבד משום הכי גבה עם השבח ותיפשוט לך דאיה כו׳. הא מני ר״מ היא כי יבעי לך אליבא דרבנן: הא משתעבדי אליבא דרבנן. אם תימצי לומר משתעבד הא מיבעי לי לוה ממון מזה כתב לו דאיקני ותחזר ולוה שני וכתב ליה דאיקני דאחר לוה משני חזר וקנה ומכר אי לקמא משתעבד האיל קנה לו מעיקרא ואין לשני מקום הראשון כלום או לבתרא שתעבד הואיל דסמוך לקנינו נה ומכר: מהדורא קמא דרב אשי. כשהיתיו למדין לפניו בתרוחו והיתיו יושבים סביב ר״ מהדורא בתרא. בזקנותו כשהחזיר לו תלמידו: אמר

ר״ יחלוקו. הואיל דלשניהן כתב דאיקני ואחר כך קנה ומכר: מיתיבי. למאן דאמר יחלוקו לשבח קרקעות כיצד הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה לחבירו היא ויצאה מתחת ידו של מוכר דכתב ליה דאיקני ולוה הלוקח שמכר לו דשדה כתב לו נמי דאיקני שאם טורף ממנו השדה ו) שישתעבד לו דאיקני דהיינו כגון לוה וחזר ולוה ושוב קנה ומכר דהרי דשבח שהשביח לוקח דמי כאילו השביחו לוה ומכרו ללוקח שברשות המלוה השביחו שהיתה משועבדת לו. וקתני כשהוא גובה הלוקח מן המוכר גובה הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין דמשמע דכל השבח יגבה ממנו ואם איתא דהיכא דכתב לתרוייהו מלוין יחלוקו א הכי אמאי גובה הלוקח השבח כולו ממוכר חצי שבח שהשביח לוקח דמי כמו שהשביחו מוכר ומכרו ללוקח דהיינו דאיקני ומכר. ולוקח גופיה כמלוה הוא דהא כתב לו דאיקני דלמלוה נמי כתב לו דאיקני והאי שבח מכר הוא ואם איתא דיחלוקו אמאי טורף האי בעל חוב השבח כולו חציו בלבד היה לו לטרוף מן השבח והלוקח דכמלוה הוא היה לו לתפוש נמי חצי מן השבח לעצמו וחצי האחר שטרף לו בע״ח

ר״ נגלה ד״ל השדה והשבח שישתעבד לו דאיקני הוא דהייט וכו׳

מיהו למ״ד אין גובה אע״ג דמלוה לפרוע מדידהו אין כופין כדמוכח בהכותב (כתובות דף פו.) אבל כי שכח להון אחריות נכסים אע״פ דפריעת בע״ח מלוה כופין כדמוכח בכל מקום דמקקין ליומומים גדולים (ה) והיכא דאמרי לא ניחא לן למעבד מלוה אמרינן בכתובות (שם) דמכין אותו עד שתגלה נפשו כמו במלות עשה כגון עשה סוכה ועשה לולב: **המוקדמים** פסולים. אומר ר״י דפסולים הוו לגמרי דאפי׳ מבני חרי לא גבי אתם דהא תניא בתוספתא (פ״ה דכ״מ) המולוה שטר חוב שיש בו רבית יקרענו כא לב״ל יקרעוהו והדר תני הך משנה (ו) דהכא משמע פסולים לגמרי אך י״ל דשאני התם דמשעת כתיבה הוא דעבד ליה שומא אבל הכא לא עבד ליה שומא וכי האי גוונא דמי בפרק המניח את הכד (כ״ק דף ל: ושם) מיהו ליתא דפסולין משמע פסולין לגמרי אלא לגבות מבני חרי: **גובה** את הקרן מנכסים משועבדי׳ ושבח מבני חורין. וא״ת כיון שיש לו נכסים ללוה שיגבה ממנו הלוקח א״כ לא יקח הבעל חוב ממנו ליטול ליה לוקח מקום הנחתי לך לגבות ממנו וי״ל דאייתי כגון שאין לו למוכר נכסים אחרים אלא משועבדים ולכך טורף היאנו המשועבדים ולכשיחזר ויקנה נכסים בני חורין יחזור זה לוקח ויטרוף מבני חרי (ז) ואפי׳ דאיקני קנה ומכר משתעבד (ח) משתעבד כגר לוקח לכ״ח כל שעבודו א״כ י״ל כגון שעשאו לוה למלוה קרקע זה אפותיקי דהשתא לא אלי למימר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו (ז): **אם** תמצי לומר **משתעבד** לוה ולוה בו׳. ול״נ דהוה מלי למימני (ט) היכא דאמר אדאיקני קנה ומכר והוריש ליה ולוה אפי׳ תמצא לומר דאיקני קנה ומכר לא משתעבד אלא מדאליק מיניה נקט בעיא: **מאי** גובה דקתני נמי חצי שבח. כתב רבי גרשום בכל הספרים ישנים שלנו מתם כן שלוה בו׳ עד סוף הסוגיא לאו יורשי האב אחי (י) הכן בו׳ ואחר כך משנה דנפל הבית עליו ועל אמו וגמרא דילוה ואחר כך בעו מיניה מרב ששת כן מהו שירש את אמו בקבר וכן הגירסא בפירוש רבינו מנגאל וכן גרס רבינו תם וכן הגירסא ישנה דשלנו מתם שייכא על המשנה דנפל הבית עליו ועל אביו דמיתי עלה ההיא משנה לכסוף וגמרא דבעו מיניה מרב ששת היא שייכא על משנה דנפל הבית עליו ועל אמו דמיתי לה עלה אבל בספרים שלנו גרסינן הכא דשלמו מתם על משנה נפל הבית עליו ועל אמו כמו שפירש רבינו שמואל והוא פי׳ (כ) גר׳ ר״מ נראה לו יותר וכן גרס רבינו תם: נפל

אלא הא מני ר׳ מאיר היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אמר רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבינא תא שמע (א) שטרי חוב המוקדמין פסולין (ב) והמאוחרין כשרין ואי סלקא דעתך דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והוריש לא משתעבד מאוחרין אמאי כשרין דאיקני הוא הא מני רבי מאיר היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אמר רב משרשיא משמיה דרבא תא שמע (ג) לשבח קרקעות כיצד הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה ובא בעל חוב וטרפה כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסין משועבדין ואת השבח מנכסין בני חורין ואי סלקא דעתך דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והוריש לא משתעבד בעל חוב אמאי גובה שבחא הא מני ר׳ מאיר היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אם תמצא לומר דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והוריש לא משתעבד הא לא משתעבד אם תמצא לומר (ד) משתעבד לוה ולוה וחזר וקנה מהו (ה) לקמא משתעבד או לבתרא משתעבד אמר רב נחמן הא מילתא איבעיא לן ושלחו מתם ראשון קנה רב הונא אמר יחלוקו וכן תני רבה בר אבוה יחלוקו אמר רבינא מהדורא קמא דרב אשי אמר לן ראשון קנה מהדורא בתרא דרב אשי אמר לן יחלוקו (ו) והלכתא יחלוקו מיתיבי לשבח קרקעות כיצד הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה ובא בעל חוב וטרפה כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסין משועבדין ואת השבח מנכסין בני חורין ואם איתא חצי שבח מבעי ליה מאי גובה נמי דקתני (ז) חצי שבח:

מתני׳

אלא הא מני ר״מ כו׳. וכי מיבעי לן לרבנן הוא דמיבעיא לן כדאמרן לעיל: **המוקדמים**. שנכתבו ביום ט״ו בניסן וכתב בתוך השטר בתחת בניסן: **פסולין**. דאתי למיטרף לקוחות של ט״ו ימים לאסוגים בניסן אלא כדין שהרי ההלואה היתה בט״ו בניסן והוא יטרוף לקוחות דט״ו קודם. ומיהו אם ההלואה היתה בתחת בניסן בפני עדים וקנו מידו להשתעבד נכסי לוה למלוה ולא כתבו את השטר עד ט״ו בניסן וכתבו בו בתחת בניסן כי האי מוקדם כשר כדאמר להו רבה בר שילא להנך דכתבי אקגייתא לי ידעיתו הוא יומא דאקגיתו בו למיי ואי לא כתיבו יומא דקיימיתו ביה לקמן בגט פשוט (דף קנב.): **המוקדמין פסולין**. כדפריסית שהקדים זמן הכתוב בשטר ליום כתיבתו ל״ל שנכתב השטר בתחת בניסן וכן כתוב בו בתחת בניסן לוה פלוני מפלוני והוא לא לוה ממנו כלום עד ט״ו בניסן גם זה מוקדם ופסול שאין לו לטרוף אלא מזמן ההלואה ואילך ולא כאלו דאמר עדיו בתחומיו זכין לו בשיש אוחזין (כ״מ דף יג.): **והמאוחרים כשרין**. לוה בניסן ולא נכתב עד תשרי לי נמי כתבוהו ביום שלוה אך אי אינו הזמן בתוך השטר וכתב בו בתשרי כשרין שמחל לו השעבוד עד תשרי ולא יטרוף לקוחות אלא מתשרי ואילך: **מאוחרין אמאי כשרין**. כשלוה בניסן ונכתב בתשרי והלא שמא קנה זה (ב) אלו נכסים בין ניסן לתשרי ולא אשתעבדו למלוה דהא דאיקני הוא בשעת הלואה והטורף יצא לטרוף מתשרי ואילך שלא כדין מן הלקוחות שקנו מן הלוה נכסים הקנויין לו מניסן ועד תשרי אלא שמע מינה דאיקני משתעבד והלכך מאוחרים כשרים דליכא למימס לכהי: **הא מני ר״מ היא**. והלכך מאוחרים כשרין שאם כתב בתוך השטר שום אחריות (ג) כתב דקנאי ודעתיד אנא למיקני שאין כותבין אחריות לאחלין דלמר מאיר לא טריף ממשעבדי כשיש לו אחריות ולא כתיב בהו דאיקני בהא ולאי מודה ר׳ מאיר דמאוחרין פסולין כקושין לעליל דלמא אתי למטרף קרקעות שקנה בין זמן הלואה לזמן כתיבת השטר שלא כדין מיהו לא שכיחא מילתא לכתוב אחריות לאחלין והלכך לא חש לאקשוי טפי: **לשבח קרקעות כיצד**. בגמ׳ גיטין (דף מח:) תנן אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם והשתא מפרש לשבח קרקעות כיצד ובכשיש אוחזין (כ״מ יד:) מתכיילא הרי שגזל שדה מחבירו כו׳ ומשני לה תרוצי קא מתרלא ליה תרץ נמי בבעל חוב וכדמתרלא התם מיתניא הכא: **וטרפה**. כשהיא משובחת בזיבול וחרישה וחריצה: **כשהוא גובה**. הלוקח מן המוכר: **בעל חוב שבח מנא ליה**. הלא זה השבח הלוקח שלקח שדה זו אחר הלואת המלוה השביחו ולהקני קרינא ביה בשעת הלואה: **ואפ״ל כו׳**. בעיא בתמי מיבעי לי במרא קני לי קמא קני לי כדלקמן שהרי לא קנה לא זה ולא זה: **ואם תמצא לומר דאיקני קנה ומכר משתעבד**. לוה וכתב למלוה שעבדתי לך כל נכסיי דקנאי ודאיקני ומזר ולוה מאחר וכתב לו כמו שכתב לו לראשון ואח״כ קנה נכסים ומכרן לו שמת והורישם ליורשים ונתו שני הנכסים הדין עם מי לקמא משתעבד שהרי כתוב בשטר מוקדם או לבתרא משתעבד דלא אלים דאיקני לתפוס על שיעוראו הנכסים בעולם וכי קנה הני נכסים אחרי כן הא הדר ביה מקמא ויקנה בתרא: **יחלוקו**. כל אחד לפי מעותיו דבנכס אחת נשתעבדו להם שהרי אחר ג׳ ההלואות קנאה ונאותה העת שקנאה מיד נשתעבדו לשניהן שאין קדימה לאחד מהן: **מדהורא בתרא**. כשחזר לימודו פעם שניה נמלא בתשובת רב האי. ובפר״ח רב אשי חיה ששים שנה וכבל שנה מחזר לימודו בשני חדשי הכלה ניסן ותשרי ולכשהגיעו שלשים שנה סיים כל לימודו וכן עשה בשלשים שנים אחרונים ומהדורא קמא היינו שלשים שנים ראשונים ומהדורא בתרא הן שלשים שנים אחרונים: **ואם איתא חצי שבח מבעי ליה**. שכיון שמכר הלוה שדהו וכתב לו אחריות עליו ואחרי כן השביחו הלוקח נמלא המלוה והלוקח שניהן נוטלין בלוה ונמלא השבח קנוי ללוה אחר שעבוד שניהן למלוה בחובו וללוקח בכספו מקנתו לפיכך חולקין השבח כדין לוה ולוה וחזר וקנה הלכך אין למלוה אלא חצי השבח: ומשני **חצי גובה נמי** (ד) **חצי שבח**. ושיטת דסמכה הוא. מהא שמעינן דהא דאמר שמואל בשנים אוחזין (כ״מ דף יד:) בעל חוב גובה את השבח דהיינו שכירה לן כוותיה אלא גובה חצי שבח וכן הלכה. ואי קשיא דהכא בעי שמואל דאיקני מהו והתם קאמר בעל חוב גובה את השבח דהיינו דאיקני ליכא למימר דאליבא דר׳ מאיר קאמר אי נמי מיבעי לן לרבנן מאי ואיהו פשיט מנפשיה דאיקני קנה וסברא דנפשיה קאמר:

מתני׳

בני חורין. ואלא מתמשועבדים מפני תקון העולם, דאין הלקוחות יכולן להזהר בדבר שאין לו קצבה, כגון אחריות השבח והפירות, דכשלמא נקרן מהרין לתנים מקום לגבות ממנו ואי לא מהרו אפסידו מנפשייהו (כ״מ שם).

מסורת הש״ס

א) כ״מ יז. עב. סנהדרין דף לב. ר״ה דף ב. ת. שביעית פ״ט מ״ה. לקמן דף קצא.: ב) [כ״מ יד: ע״פ דף עב.]: ג) גי׳ רש״ל ואפי׳ כתב לו דאיקני וקנה ומכר ומשתעבד כבר לקח הכבעיא. ד) [עפי׳ הישוב תוס׳ כ״מ יד: ד״ה תרץ יכו׳ מה שהגיהו מוגיא דהכא בקושיא].

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לקמן משתעבד לו לגמרא. כ״כ ובקה מאי קא מיבעיא ליה פשיטא דלקמן משתעבד דאי לגמרא מאוחרין אמאי כשרין ר״ל דלא [והאמר תנא]: (ב) רשב״ם ד״ה מאוחרין אמאי וכו׳ שמא קנה זה הלוה אלו נכסים וכו׳ שקנו מן אלוה הני נכסים: (ג) ר״ה הא מני יכו׳ שום אחרות כך אמר: (ד) ר״ה ומשני מאי נוגה נמי דקתני אלי: (ה) תוס׳ ד״ה (בע״א) מלוה וכו׳ ליתומים גדולים ובדאמרינן בבתובות לא ניחא לי למיעבד מלוה מאי דאמרינן מבין לאחוי: (ו) ר״ה המוקדמים וכו׳ קונסין אותו ותן חוב וכו׳ והיינו אפילו וכו׳ לא נמי דהא תניא כ״ל ותיכת התם נמתק: (ז) בא״ר והכל מי הך משנה דהתם מסמע דהיכא נמי פסולים לגמרי: (ח) ר״ה נוכה את הקרן וכו׳ ואפי׳ דאיקני קנה ומכר מכל מקום כבר כל שעבודו דבעל חוב על הלוקח אי נמי יש לומר כ״ל וכ״ב כי׳ אל״ל דאיקני קנה ומכר לא משתעבד ל״ק מידי אלא אפי׳ אמ״ל דאיקני קנה ומכר משתעבד נמי ל״ק דאיכא למימר דמאחר דכשמכר אנה לא היה לו אוס קרקע ואלא משעבדין אם כן כבר חלה כל שעבודו דבע״ח על חותם הקרקע ופיב לא מצי למיתבו לטרוף ממשעבדי דבתריה ואין לתקנת אמאי לא פירוש תמוס: דלאחר שטרף בע״ח קרקע מן הלוקח קנה המוכר קרקעות ומכרן דאיכא למימר דל״ב גם השבח יגבה מבעל חוב כמו שכבר טרף הקרקע ומכר דל״ב גם הקרקע יכן פירוש המוס: להדיא דמוס׳ ל״ל מיהן אלא ל״ל מיהן בהאמרן דמוס׳ שמעתא נמי ל״ק דאיכא למימר דמאחר דכשמכר אנה לא היה לו אוס קרקע אלוה לא משעבדין אם כן כבר חלה כל שעבודו דבע״ח על חותם הקרקע ופיב לא מצי למיתבו לטרוף ממשעבדי דבתריה ואין לתקנת אמאי לא פירוש תמוס: דלאחר שטרף בע״ח קרקע מן הלוקח קנה המוכר קרקעות ומכרן דאיכא למימר דל״ב גם השבח יגבה מבעל חוב כמו שכבר טרף הקרקע וי